

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ EĞİTİM POLİTİKALARININ RESMÎ EĞİTİM RAPORLARINA
YANSIMASI

 SEHER AKÇA*

 10.53718/gttad.1221993

ÖZ

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren devlet politikasında eğitim kurumuna büyük önem verilmiş; bu alanda devrimci atılımlar yapılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kurulmasıyla, halkın kültür düzeyinin yükseltilmesi yanında, Cumhuriyet yurttaşı yetiştirilmesi, ulus kimliğinin kazandırılması, devrimlerin halkla bütünleştirilmesi, ekonomik kalkınmada nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi eğitim kurumundan beklenen başlıca hedefler arasında yer almıştır. Cumhuriyetin eğitim politikaları oluşturulurken, Türk eğitim sistemiyle ilgili durum tespiti yapılması ve mevcut sistemin geliştirilmesine yönelik çözüm önerilerinin üretilmesi önem kazanmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı başkanlığında düzenli aralıklarla yapılan eğitim toplantıları, yerli-yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan eğitim sisteminin belli alanlarına ilişkin raporlar, teşkil edilen komisyonlar tarafından yürütülen çalışmalar, Cumhuriyet dönemi eğitim uygulamalarına kaynaklık etmiştir. Ülkemizde II. Dünya Savaşı'ndan sonra çok partili hayata geçilmiş; siyasette demokrasi ve liberalizm söylemleri iktidar-muhalefet ilişkilerini şekillendirmiştir. Bu dönemde muhalefet partisi olan Demokrat Parti, 1950 genel seçimlerini kazanarak iktidara gelmiştir. 1945 sonrası dünya ve ülke konjonktüründe yaşanan gelişmeler, Sovyet komünizminin tehdit olarak algılanması ekseninde ABD ile gelişen ilişkiler, DP iktidarının yalnız dış siyasetini değil; ülkenin sosyal, ekonomik ve kültürel hayatını da şekillendirmiştir. Dönemin eğitim anlayışı ve esaslarına bakıldığında da eğitimde belirlenen hedef ve ilkelerin dönemin iç ve dış koşullarına uygun olduğu görülmektedir. Demokrat Parti Döneminin hükümet programları ve bu dönemde toplanan iki eğitim şûrası, Demokrat Parti iktidarının, eğitim anlayışı, politika ve uygulamalarının değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır. Demokrat Parti iktidarı döneminde iki kez toplanan Millî Eğitim Şûraları da ülkedeki eğitim sisteminin çağın koşullarına göre yeniden düzenlenmesi ve geliştirilmesi için önemli hususları gündeme taşımıştır. Bu şûralarda yapılan görüşmeler ve alınan kararların, ilköğretim ve mesleki-technik öğretim konularına ilişkin olması da iktidarın bu eğitim kademelerine verdiği önemin göstergesi olmuştur.

Bu çalışmada Demokrat Parti döneminin, eğitim şûralarına da yansıyan ve özellikle ilk ve ortaöğretim kademelerine yönelik eğitim anlayış ve politikaları, 1960 yılı başlarında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan raporlar doğrultusunda değerlendirilecektir. Demokrat Parti döneminin eğitim anlayış ve uygulamalarına ilişkin önemli tespitler içeren bu raporlar, eğitim teşkilat ve kurumsallaşması açısından ülke koşullarına uygun ve istifade edilebilecek öneriler geliştirmektedir. Bu raporlardan biri, 1958 yılında Ford Vakfı desteğiyle çalışmalarına başlayan Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu; diğeri, 1960 Askeri Darbesinden sonra Millî Eğitim Planlama kurulu içinde teşkil edilen Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporudur. Türkiye Eğitim Komisyonu Raporu eğitimle ilgili hemen her alanı kapsarken; Din Eğitimi Komitesi Raporu eğitimin yalnız ilk-orta-yüksek öğretim kademelerinde din eğitimi alanını içermiştir. Bu raporlar, eğitimin çeşitli alanlarında durum tespitleri yapılması yanında, eğitim uzman ve idarecilerin görüşlerini kamuoyuyla paylaşmak açısından da büyük önem taşımaktadır. Türkiye Eğitim Komisyon Raporunun Din Eğitimi Raporuna, Din Eğitimi Raporunun da Millî Eğitim Şûra kararlarına kaynaklık etmesi yanında; her iki rapor, 1950 ve 1960'lar Türkiye'sinde eğitimin çeşitli kademelerine ilişkin ortaya koydukları tespitlerle, yalnız Demokrat Parti Dönemi uygulamaları için değil; günümüzdeki her alanda gündeme gelen eğitim tartışmaları için de önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Eğitim Millî Komisyonu, İlköğretim, Din Eğitimi, Mesleki Eğitim.

* Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Muğla/TÜRKİYE, E-Posta: seherakca@mu.edu.tr, ORCID ID: 0000-0003-4987-8087.

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ EĞİTİM POLİTİKALARININ RESMİ EĞİTİM RAPORLARINA YANSIMASI

THE REFLECTION OF DEMOCRATIC PARTY ERA EDUCATION POLICIES IN THE OFFICIAL EDUCATION REPORTS

ABSTRACT

Since the first years of the Republic, great importance has been attached to the educational institution in the state policy; revolutions have been made in this field. With the establishment of the Republic of Turkey, in addition to raising the cultural level of the people, raising citizens of the Republic, gaining national identity, integrating the revolutions with the people, raising qualified manpower for economic development were among the main goals expected from the educational institution. While formulating the education policies of the Republic, it became important to determine the situation of the Turkish education system and to propose solutions for the improvement of the existing system. Education meetings held at regular intervals under the presidency of the Ministry of National Education, reports on certain areas of the education system prepared by local and foreign experts, and studies carried out by the commissions formed were the source of the educational practices of the Republican period. After World War II, multi-party life was introduced in Turkey and the discourses of democracy and liberalism in politics shaped the power-opposition relations. The Democratic Party, the opposition party in this period, came to power by winning the 1950 general elections. The post-1945 developments in the world and domestic conjuncture, and the relations with the US on the axis of the perception of Soviet communism as a threat, shaped not only the foreign policy of the DP government but also the social, economic and cultural life of the country. When we look at the educational understanding and principles of the period, it is seen that the goals and principles set in education were in line with the internal and external conditions of the period. The government programs of the Democrat Party period and the two education councils convened during this period are important in terms of evaluating the educational understanding, policies and practices of the Democrat Party government. The National Education Councils, which were convened twice during the Democrat Party rule, brought important issues to the agenda for the reorganization and development of the education system in the country according to the conditions of the era. The fact that the discussions and decisions taken in these councils were related to primary education and vocational-technical education was an indication of the importance the government attached to these levels of education.

In this study, the educational understanding and policies of the Democrat Party period, which were also reflected in the education councils and especially for primary and secondary education levels, will be evaluated in line with the reports published by the Ministry of National Education in early 1960. These reports, which contain important findings regarding the educational understanding and practices of the Democrat Party period, develop recommendations that can be used and appropriate to the conditions of the country in terms of educational organization and institutionalization. One of these reports is the Report of the National Commission on Education in Turkey, which began its work in 1958 with the support of the Ford Foundation; the other is the Report of the Committee on Religious Education and Training, which was organized within the National Education Planning Board after the 1960 Military Coup. While the Turkish Education Commission Report covered almost every field of education, the Religious Education Committee Report covered only the field of religious education at the primary, secondary and higher education levels. These reports are of great importance in terms of sharing the views of education experts and administrators with the public, as well as determining the situation in various fields of education. In addition to the fact that the Turkish Education Commission Report is the source of the Religious Education Report and the Religious Education Report is the source of the decisions of the National Education Council; both reports constitute an important source not only for the practices of the Democrat Party Period but also for today's educational debates in every field with the findings they put forward regarding various levels of education in 1950s and 1960s Turkey.

Keywords: Democratic Party, National Education Commission, Primary Education, Religious Education, Vocational Education.

GİRİŞ

Eğitim kurumu, toplumsal yapıyı oluşturan kurumların başında gelmektedir. Toplumu oluşturan bireylerin kültürel ihtiyaçlarının, çağdaş gelişmeler ve ülke gereksinimleri doğrultusunda karşılanması, kültürel değerlerin aktarılması ve korunması, ekonomik ve toplumsal kalkınmanın ihtiyaç duyduğu beşeri sermayenin yetiştirilmesi noktasında eğitim kurumu önemli bir misyon üstlenmiştir. Eğitim kurumunun bütün bu işlevlerini yerine getirebilmesi ise, eğitim politikalarında belirlenen hedefler ve uygulamaların istikrarlı şekilde yürütülmesine bağlıdır. Bu hedeflerin belirlenme ve uygulanmasında en yetkili kurum ise, hiç şüphesiz siyaset kurumudur.

Siyasal iktidarlar, eğitim politikalarında çağın koşullarına ve ülke konjonktürüne uygun hedeflerin belirlenmesi ve uygulanmasında önemli bir etkiye sahiptir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasıyla, halkın kültür düzeyinin yükseltilmesi yanında, Cumhuriyet yurttaşı yetiştirilmesi, ulus kimliğinin kazandırılması ve devrimlerin halkla bütünleştirilmesi eğitim kurumundan beklenen başlıca hedefler arasında yer almıştır.

Ülkemizde 1950 genel seçimleri ile 27 yıldır yönetimi elinde bulunduran CHP iktidarı son bulmuş; Demokrat Parti iktidarı dönemi başlamıştır. Bu dönemin, II. Dünya Savaşından sonra Soğuk Savaşın yaşandığı, dünyanın yeniden yapılandığı, yeni güç dengelerinin oluştuğu, Türkiye'nin de siyasi, ekonomik, kültürel açıdan önemli bir değişim sürecine girdiği bir dönem olduğu görülmektedir.

DP'nin 10 yıllık iktidarı sürecinde, Adnan Menderes başkanlığında 5 hükümet kurulmuş; kurulan bu hükümetlerde yapılan değişikliklerle, Avni Başman, Nuri Özsan (vekil), Tevfik İleri, Rıfki Salim Burçak, Celal Yardımcı, Ahmet Özel ve Atıf Benderlioğlu Millî Eğitim Bakanlığı görevini yürütmüştür.¹

DP dönemi hükümet programlarına bakıldığında, ilköğretimden orta öğretime, teknik öğretimden yükseköğretime kadar bütün eğitim kademelerine yer verildiği, eğitimle ilgili hedef ve ilkelerin belirlendiği görülmektedir. Dönem boyunca dış politikada komünizmin tehdit olarak algılanması ve Sovyet yayılmacılığına karşı ABD ile gelişen ilişkilerin Türkiye'nin NATO üyeliğiyle pekiştirilmesi, ülkede siyasal yaşamda olduğu gibi toplumsal ve kültürel yaşamda da etkisini hissettirmiştir. Ülkede hâkim siyasal-ekonomik liberalizm ve demokrasi söylemleri de eğitimle ilgili hedef ve uygulamalara belirgin biçimde yansımıştır.

1. Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu

Cumhuriyet Türkiye'sinde eğitim politikaları oluşturulurken, Türk eğitim sistemiyle ilgili durum tespiti yapılması ve mevcut sistemin geliştirilmesine yönelik çözüm önerilerinin üretilmesine önem verilmiştir. Millî Eğitim Bakanlığı başkanlığında düzenli aralıklarla yapılan eğitim toplantıları, yerli-yabancı uzmanlar tarafından hazırlanan eğitim sisteminin belli alanlarına ilişkin raporlar, teşkil edilen komisyonlar tarafından yürütülen çalışmalar, eğitim ve kültür hayatındaki uygulamalara kaynaklık etmiştir.

DP iktidarının son yıllarında bu amaçlara hizmet eden komisyonlardan biri, Türkiye Eğitim Millî Komisyonu olmuştur. Eğitim Millî Komisyonu, ülkede eğitim durumunu bütün halinde ele almak, yabancı ülkelerde de incelemeler yapmak suretiyle, Türk eğitim sisteminin uluslararası konjonktürde durum tespitini yapmak, Türk eğitim sistemi için yararlanılacak hususiyetlerin belirlenmesi için çalışmalar yürütmek ve gözlemlerini rapor halinde bakanlığa sunmak amacıyla 1958 yılında teşkil edilmiştir. Amerika'nın en etkin vakıflarından Ford Vakfı desteğiyle ve dönemin eğitim bakanı Celal Yardımcı izniyle çalışmalarını yürüten komisyon üyeleri, yurt içi ve yurt dışı (Japonya, İngiltere, Batı Almanya, İtalya) tetkiklerde bulunmuş; eğitim kurumları ve eğitim çalışmalarını yerinde gözlemlemiş, eğitim uzmanları, yerel yöneticilerle temas kurmuştur.² Bu suretle komisyon çalışmaları, yalnız ulusal değil; uluslararası konjonktür dikkate alınarak yürütülmüş; Türkiye koşullarına uygun öneriler geliştirilmiştir.

1.1. Türkiye Eğitim Millî Komisyon Raporunda Okul Öncesi Eğitimle İlgili Tespitler

Demokrat Parti döneminin eğitim politika ve uygulamalarında temel eğitimin öncelendiği görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren eğitim alanında kitlesel eğitim anlayışı benimsenmiş ve bu anlayış içerisinde ilköğretime, temel eğitim kademesi olarak büyük önem verilmiştir. Bununla birlikte okul öncesi eğitimde, zaman zaman aile kurumu ve yerel yönetimlerin önemi vurgulanmıştır. Okul öncesi eğitimin önemi resmi olarak ilk kez, 1949 yılında toplanan Dördüncü Millî Eğitim Şurasında, demokratik eğitim ve bu eğitimde aile kurumunun önemine vurgu yapılarak ortaya konulmuştur.³

Beşinci Millî Eğitim Şurasında teşkil edilen Okul Öncesi Eğitim ve Öğretimi Tetkik Komisyonu tarafından hazırlanan raporda,⁴ okul öncesi eğitimle ilgili, bilimsel bir toplantıda onaylanan ilk belge olması bakımından önem taşımaktadır. Okul öncesi eğitim, ilk kez bu şura toplantısında ayrıntılı olarak ele alınıp incelenmiş; devlet kaynaklarının azlığı dolayısıyla, anaokullarının özel kişiler veya kurumlar tarafından açılması teşvik edilmiştir. Bununla birlikte, döneme ait istatistik veriler, okul öncesi eğitimde istenilen hedeflere ulaşılamadığını ortaya koymaktadır. DP iktidara geldiği 1950 yılında ülkede 52 özel anaokulunda 71 öğretmen ve 1760 öğrenci varken; bu sayı, 1960 yılına gelindiğinde 66 özel anaokulunda 111 öğretmen ve 2847 öğrenciye yükselebilmektedir.⁵ Bu veriler, özellikle kurumsallaşma açısından artışın sınırlı kaldığını göstermektedir.

Türkiye Eğitim Millî Komisyon Raporunda, değişen sosyoekonomik koşullarda ülkemizde okul öncesi eğitime gereken önemin verilmesi, çocukların gelişimi ve ilkokula hazırlanması, özellikle sanayileşen bölgelerde, çalışan annelerin okul öncesi çağındaki çocuklarının başıboş bırakılmaması açısından ele alınmıştır. Bu konuda DP iktidarının ilk yılları itibarıyla okul öncesi eğitime ilişkin şura kararları alınmasına rağmen, bu alanda yeterince kurumsallaşma ve işleyiş sağlanamadığı komisyon raporunda tespit edilirken; devlet kontrolünde vilayet ve

¹ Selçuk Kantarcıoğlu, *Türkiye Cumhuriyeti Hükümet Programlarında Kültür*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1990, s. 43-45.

² *Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960. s. 1-3.

³ Tunay Karakök, "Menderes Dönemi'nde (1950 – 1960) Türkiye'de Eğitim", *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, C. 1/2, Zonguldak 2011, s. 92.

⁴ *Beşinci Millî Eğitim Şurası (Çalışma Esasları, Komisyon Raporları, Konuşmalar)*, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1991, s. 63-71.

⁵ *Millî Eğitim Hareketleri 1927-1966*, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara 1967, s. 90.

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ EĞİTİM POLİTİKALARININ RESMİ EĞİTİM RAPORLARINA YANSIMASI

belediyelerce kurumsallaşmaya gidilmesi, özel teşebbüs elindeki anaokullarının bina, tesisat, alet, malzeme, eşya, yetiştirici eleman bakımından donatılması ve özel teşebbüslerin devletçe desteklenmesi, devletin daha aktif ve müdahil olması gerekli görülmektedir.⁶

1.2. Türkiye Eğitim Millî Komisyon Raporunda İlköğretimle İlgili Tespitler

DP iktidarında ilköğretim, Partinin 3. Büyük kongresinde kabul edilen 15.10.1951 tarihli parti programında yer almıştır. Parti programının “Millî Eğitim İşleri” başlıklı kısmında yer alan 34. Maddede, eğitim öğretim birliğine yer verilirken; 36. Maddede ilköğretimin eğitim sisteminin temelini teşkil ettiği ve bütün ilköğretim öğretmenlerinin aynı seviyede bilgi sahibi olmalarının esas tutulduğu belirtilmiştir.⁷

DP iktidarının ilk yıllarında, Türkiye genelinde %32.4 olan okur-yazarlık oranı, erkeklerde %45.3, kadınlarda, %19.4'lük bir orana sahiptir Kurumsal açıdan bakıldığında ise, 1950 yılında toplam 17.106 ilkökulda, 1.591.039 öğrenci ve 41.476 öğretmen mevcudu varken; bu sayılar, 1960 yılı başında 24.398 ilkökul, 2.866.501 öğrenci ve 62.526 öğretmene ulaşmıştır.⁸ Resmi ve özel kurumlar, köyler ve şehirler bu mevcutlara dâhil edilmiştir.

DP'nin ilköğretimde belirlediği hedeflerin başında, ilköğretimi tüm ülkeye özellikle de okulu olmayan kırsal yerleşimlere yaygınlaştırmak yer almıştır. Bu alanda izlenen politikalar kapsamında, iktidarın CHP dönemi eğitim politikalarına yönelik eleştirileri arasında yer alan köy halkının eğitim seferberliğindeki çalışma mecburiyeti, 1951 yılında Tevfik İleri bakanlığı döneminde kaldırılmış; köy okullarının genel bütçe ve özel idare bütçesinden ayrılan ödeneklerle yaptırılması kararlaştırılmıştır.⁹ Bu durum, köylü üzerindeki yükümlülüğü kaldırırsa da; eğitime ayrılan kaynak yetersizlikleri ve hızlı nüfus artışı nedeniyle kırsal kesimde ve özellikle geri kalmış yerleşimlerde eğitimin yaygınlaştırılmasında istenilen hedeflere ulaşılmasını güçleştirmiştir.

Temel eğitimin önemi, dönemin parti ve hükümet programlarında vurgulanırken; 1953 Şubat'ında Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri başkanlığında toplanan V. Millî Eğitim Şûra gündemini de ilköğretim kademesi teşkil etmiştir.¹⁰ Bu şûrada ilköğretimin çeşitli kademelerindeki sorunların, okul öncesi eğitimden ilkökullardaki sağlık konusuna, ilkökul programlarından özel eğitim verilmesi ve öğretmen yetiştirilmesine kadar kapsamlı olarak ele alındığı görülmektedir.

DP iktidarı öncesinde hazırlanan ilkökul programının yeniden düzenlenmesi ve ilköğretim kanun tasarısının hazırlanması hususları da bu dönemde eğitim alanında yürütülen çalışmalar arasında olup; V. Millî Eğitim Şûrası görüşmelerine yansımıştır. Şûrada teşkil edilen İlkokul Programı Komisyon Raporunun hazırlanmasında, 1951–1952 öğretim yılında, ilkökul programı geliştirmek üzere Türkiye'ye gelen ABD'li Florida Üniversitesi Eğitim Koleji İlköğretim Bölüm Başkanı Kate V. Wofford'un önerileri etkili olmuştur.¹¹ Köy eğitim ve öğretimi sahasında uzmanlık yapan ve bu sahada “Küçük Köy Okullarında Modern Eğitim ve Öğretim”, “Küçük Okullarda Öğretim” kitaplarını yazan Prof. Wofford, 5 Ekim 1951–1 Şubat 1952 tarihleri arasında Türkiye'de çeşitli yerlerdeki köy ilkökulları ve öğretmen okullarını gezerek incelemelerde bulunmuş; tespit ve önerilerini Millî Eğitim Bakanlığı'na ayrıntılı bir rapor halinde sunmuştur.¹² Wofford raporunda, Türkiye'de köy okullarının yetersizliğine değinmiş; müfredat programları ve öğretim metotlarının köyün ihtiyaçlarına göre yeniden düzenlenmesi gerektiğini ileri sürmüştür.¹³

İlkokul Programı Komisyonu raporunda üzerinde durulan ve tartışılan en önemli konu ise, din dersleri öğretimi olmuştur. DP daha muhalefette iken, iktidar partisini dini eğitime ihmal etmekle eleştirmiş; CHP iktidarının son yıllarında din eğitimine yönelik uygulamalara da zemin hazırlamıştır. 1945 sonrası dönemde muhalefet ve halkın tepkileri karşısında CHP iktidarı, din hizmeti görevlisi yetiştirme uygulamasına önem vermiştir. Bu uygulamalar içerisinde, MEB'e bağlı olarak 10 aylık imam hatip yetiştirme kursları, Ankara Üniversitesinde İlahiyat Fakültesi açılmış; ilkökul 4 ve 5. Sınıfların programına seçmeli din dersleri konulmuştur.¹⁴

⁶ *Beşinci Millî Eğitim Şûrası*, s. 39-40.

⁷ *Demokrat Parti Tüzük ve Programı*, Güneş Matbaacılık, Ankara 1952, s. 55-56.

⁸ Mustafa Albayrak, “D.P. Hükümetlerinin Politikaları (1950-1960)”, *Türkler*, C. 16, Ankara 2002, s. 1586-1587.

⁹ İskender Okudan, *Maarif Vekili Tevfik İleri*, Nobel Akademik Yay., Ankara 2011, s. 39-40.

¹⁰ “M. Eğitim Şûrası bu sabah çalışmalarına başlıyor”, *Zafer*, 5 Şubat 1953, No:1371, s. 1, 6.; Millî Eğitim Şûrası dün sabah açıldı”, *Zafer*, 6 Şubat 1953, No:1372, s. 1, 5.

¹¹ 1950-1960 döneminde Türk-Amerikan yakınlaşmasının kültürel yaşamda en önemli etkisi, çok sayıda Amerikalı uzmanın Türkiye'ye gelmesi ve eğitim sistemine hazırladıkları raporlarla yön vermesi olmuştur. Bu dönemde davet edilen 44 uzmandan 41'ini Amerikalı uzmanlar teşkil etmiştir. Yüksel Marım-Rıza Sam, “1950-1960 Arası Amerikalı Uzman Raporları Bağlamında Türk Eğitim Sistemine Çizilen Yol Haritası”, *Kaygı*, Sa:30, Bursa 2018, s. 13. Watson Dickerman, John J.Rufi, Kate Vixon Wofford, Lester Beals, Ellswort Tompkins, Roben J.Maaske, M.Costat ve Elizabeth S.Gorvine bu uzmanlar arasında yer almıştır. Bu uzmanların Türk eğitim sistemine yönelik düşünceleri, tespit ettikleri sorunlar ve çözüm önerileri için bkz. Marım- Sam, agm, s. 13-33.

¹² Kate V. Wofford, *Türkiye Köy İlkokulları Hakkında Rapor*, çev. Fatma Varış, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1952, s. 4.

¹³ Wofford, *age*, s. 56-84.

¹⁴ Okudan, *age*, s. 76.

Din eğitimi konusu, Demokrat Parti iktidarı döneminde parti ve hükümet programlarında geniş yer bulmuştur. Dönemin hükümet programlarında, halkın ve gençliğin insani ve manevi değerlerle yetiştirilmesi, hür ve bağımsız bir millet olarak yaşamanın teminatı olarak vurgulanırken;¹⁵ dönemin eğitim uygulamalarında, Millî ve manevi değerlere dayalı eğitimin, dini değerlerle bütünleştirildiği görülmektedir.¹⁶ Nitekim dini eğitim konusunun önemi, Beşinci Millî Eğitim Şurasında 1948 İlkokul Programı çerçevesinde yapılan görüşmelere de damgasını vurmuştur. Bu kapsamda, din öğretiminin ilköğretimdeki yeri, din dersi müfredatının içeriği, din öğretiminde çocuklar için ilgi çekecek ve ahlaki değer taşıyan ders materyalleri seçilmesi, çocuk seviyesini aşan derinliklere gidilmemesi, dogmatizmden uzak kalınması hususlarına vurgu yapılmıştır.¹⁷

Komisyon raporunun 15. maddesindeki Din dersleri eğitimi ile ilgili değişiklik, Şûra genel kurulunun en önemli tartışma konusu haline gelmiş; din eğitiminin meşruluğu üzerinde siyasi boyutta hararetli tartışmalar yapılmıştır. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Anayasa Hukuku Profesörü Bülent Nuri Esen raporun 15. maddesini devletin siyasal düzeni açısından eleştirmiş; din eğitiminin hem laikliğe hem de din, vicdan ve eğitim hürriyetine uygun olmadığını, yasal-anayasal düzenlemeler (1924 Anayasası, Tevhid-i Tedrisat Kanunu), evrensel belgeler (İnsan Hakları Evrensel Beyanamesi) çerçevesinde savunmuştur.¹⁸

Yapılan görüşmelerde bazı delegelerin din derslerinin kaldırılması görüşü tepki ile karşılanmış; “din” konusu “devlet” konusu olması hasebiyle, şûranın din öğretiminin kaldırılması değil, en etkin nasıl verileceğini görüşmesi gerektiği belirtilmiştir.¹⁹

Bu hususta İstanbul Yüksek Öğretmen Okulu Öğretmeni Rauf Miral, din dersinin verilmesinde hiçbir suretle zorlama yapılmadığını, çocukların dini itikatları yanlış şekilde kendilerine telkin edecek çevrelerin nüfuzundan korunması için din eğitiminin önem taşıdığını, dinin metafiziğe ait kısımları yerine ahlaka, fazilete, Millî bütünlüğe kıymet veren kısımları üzerinde durmak gerektiğini belirterek raporun önemine vurgu yapmıştır.²⁰

Millî Eğitim Bakanı Tevfik İleri, şûra üyesi sıfatıyla söz olarak tasarıyı din ve vicdan hürriyeti açısından savunan uzun bir konuşma yapmış ve hükümetin bu konudaki görüşlerini yansıtmıştır. İleri, dini eğitimin başka ülkelerdeki uygulamalarına temasla, Medeni Kanun ve Teşkilat-ı Esasiye Kanunu açısından bu düzenlemenin gerekçesini ortaya koymuştur. İleri’ye göre, vatandaşlardan gelen bu isteğin devlet kurumlarında karşılanması, Cumhuriyet kanunlarına aykırılık teşkil etmemekte; bilakis din eğitiminin bilinçsiz kimselere bırakılmasına fırsat vermemektedir. Din derslerinden istenilen verimin sağlanması için de bu dersin zorunlu ders saatleri içine alınması ve bu ders için yapılan sınavlara ait notların sınıf geçmeye etki etmesi önemli görülmüştür.²¹

Demokrat Parti döneminde din eğitimi verilmesine yönelik uygulamalar, resmi eğitim raporlarına da yansımış; bu konuda tespitlere geniş yer verilmiştir. Türkiye Eğitim Millî Komisyonunun Demokrat Parti dönemi ilköğretimle ilgili tespitlerinde de en önemli hususun, din eğitim ve öğretimi konusu olduğu görülmektedir. DP daha muhalefette iken, iktidar partisini dini eğitimi ihmal etmekle eleştirmiş; CHP iktidarının son yıllarında din eğitimine yönelik uygulamalara da zemin hazırlamıştır.

Türkiye Eğitim Millî Komisyon raporunda bu hususta öncelikle, İslam dünyasında ve Türkiye’de din kurumunun evrimi ele alınmış; İslamiyet’in getirdiği adalet, insan sevgisi, kötülüklerle mücadele, çalışma gibi esasların günümüz telakkisiyle uygunluğu vurgulanmıştır. Bu bağlamda İslam dininin, toplumsal yaşamdaki taassup ve cehaletin nedeni olarak gösterilmesinin yanlışlığına temas edilen raporda, tarihsel süreçte İslam dünyasında gerilemenin nedenlerine dikkat çekildiği görülmektedir. Mezhep çatışması, medreselerin çağın koşullarına ayak uyduramaması sonucu çağın fikri seviyesinde aydın din adamı yetiştirilememesi, mutaassıp din adamlarının varlığı, halk arasında yanlış telakkilerin yayılması ve bu suretle de cehalet ve taassup zihniyetinin toplumsal yaşamda hâkim olması, yaşanan gerileme sürecinin nedenleri arasında gösterilmiştir. Buradan hareketle Türkiye Cumhuriyeti’nin medreseler ve tarikatlarla ilgili devrimci kararları, çağdaş medeniyetle bütünleşme açısından önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir.²²

Türkiye’nin Müslüman ülke olması itibarıyla, din eğitim ve öğretiminin ülkenin dini realitesine uygun olduğu, okullardaki din dersleri eğitimi ile Türkiye Cumhuriyeti’nin temel prensibi olan laiklik ilkesi arasında

¹⁵ Kantarcıoğlu, *age*, s. 44. Parti programının 35 maddesinde de gelecek nesillerin yalnız teknik bilgi ile değil, Millî-insani manevi kıymetlerle yetiştirilmesine vurgu yapılmıştır. *Demokrat Parti Tüzük ve Programı*, s. 55.

¹⁶ Demokrat Parti döneminin örgün-yaygın dini eğitim kurumları üzerindeki çalışmaları için bkz. Yaşar Baytal, “Demokrat Parti’nin Eğitim Politikalarında Din ve Dini Okullar”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 66, Ankara 2020, s. 105-116.; Necdet Sakaoğlu, *Osmanlıdan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2003, s. 263-266.

¹⁷ *Beşinci Millî Eğitim Şurası*, s. 354.

¹⁸ *Beşinci Millî Eğitim Şurası*, s. 373-374.

¹⁹ “Yeni ilköğretim programı dün şûraca kabul edildi”, *Zafer*, 17 Şubat 1953, No:1383, s. 1-4.

²⁰ *Beşinci Millî Eğitim Şurası*, s. 378.

²¹ *Beşinci Millî Eğitim Şurası*, s. 380-382. “Yeni ilköğretim programı dün şûraca kabul edildi”, *Zafer*, 17 Şubat 1953, No:1383, s. 4.

²² *Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu*, s. 108-109.

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ EĞİTİM POLİTİKALARININ RESMİ EĞİTİM RAPORLARINA YANSIMASI

tezatlık bulunmadığı hususunun vurgulandığı Raporda din eğitiminin önemi, çeşitli kademedeki okullarda din dersleri öğretimi ve din adamlarının yetiştirilmesi olmak üzere iki esas üzerinden ele alınmıştır.

Raporun ilk ve ortaöğretim kademesinde çocuklara verilecek eğitimle ilgili önemli noktaları şunlardır:

- Çocuklara, yurttaşlık için gerekli temel din bilgisinin, dinin temel prensiplerinin öğretilmesi
- Dinin ibadete ilişkin gereklerini yerine getirmede serbest bırakılması
- İbadete ilişkin esasların, yalnızca din eğitimi veren kurumlarda uygulamalı öğretilmesi
- Öğrencinin din dersinden sorumluluğu, velisinin seçimine bırakılması
- Lise sınıflarında tarih ve sosyoloji derslerinde, İslamiyet'in tarihsel gelişimi ve sosyal kurum olarak özellikleri üzerinde durulması.²³

Raporda ayrıca, okullarda verilen din eğitimi yanında, Kur'an kursları kanalıyla köylere kadar uzanan sivil öğretimle ilgili olarak da tespitlere yer verilmiştir. Bu kurslarda görev alanların ve bu kursların bina, iase, ibate açısından yetersizliği, öğretimin ilmi olmaktan uzak kaldığı, gayri medeni yapıda bulunduğu, Kur'anın yasakladığı durumlara ve irticai eğilimlere imkân verilmemesi için bu kurumların Eğitim Bakanlığınca etkin kontrolünün zorunlu olduğu hususları, raporda yer alan önemli tespitlerdir.²⁴

Raporda önemle vurgulanan bir diğer husus, din ve devrime inanan, gelişime ayak uyduran din adamları yetiştirilmesi olmuş; bu hususun, İslamiyet'in cehalet ve taassuptan kurtarılmasında en önemli esas olduğuna temas edilmiştir. Orta dereceli meslek okulu olan İmam hatip okulları ve lise mezunlarına 4 yıllık üniversite eğitimi veren İlahiyat Fakültesi meslek itibarıyla din adamı yetiştiren kurumlar olarak raporda ele alınmıştır.

İmam hatip okullarıyla ilgili şu hususlara yer verilmiştir:

- İmam hatip okul müfredatının yeniden incelenmesi ve düzenlenmesi
- Okul müfredatında din dersleri ile genel bilgi dersleri arasında denge gözetilmesi
- Okullarda okutulacak ders kitaplarının müspet ilim, vicdan hürriyeti, İslam esaslarını birleştirici nitelikte olması, bu hususun daimî surette kontrolü
- Bu kurumlarda din dersleri veren öğretmenlerin İlahiyat Fakültesi mezunu olmaları, aksi takdirde medrese zihniyetinin girmesi tehlikesi
- Bu vasıfta öğretmen bulunamayan yerlerde okul açılmaması
- Bu okulların ortaokula dayalı meslek okulu haline getirilmesi
- Meslek okulu olarak açılan bu kurumların normal orta dereceli okul olarak faaliyetinin mahzuriyeti.²⁵

Raporda yer verilen bu tespitler içerisinde en son belirtilen husus, bu kurumların niteliği açısından büyük önem arz etmektedir. Asıl amaçları din adamı yetiştirmek olmasına rağmen, mezunlarının çoğu din adamı olarak çalışmamaktadır. Bu durumun lise kademesinde ikilik ve birbirine zıt iki zihniyet kutuplaşmasına yol açması tehlikesine işaret edilen raporda, bu ikiliğin idadi ve sultanilerle medreseler arasındaki ikiliğe benzetilmesi dikkat çekicidir.

Ayrıca bu kurum mezunlarının İlahiyat fakültesinde yüksek tahsillerine devam imkânlarının sağlanması da amaca uygun işlev görmesi açısından önemle vurgulanmıştır. Rapor hazırlayan Komisyonun ziyaret ettiği ülkelerin çoğunda din adamlarının üniversite seviyesinde teoloji tahsili aldıktan sonra görev yaptıkları gözlenmiştir. Ülkemizde üniversite mezunu din adamları yeterli sayıda olmadığı için İmam Hatip Okullarının din adamı yetiştiren kurumlar olarak işlev görmesi önem arz etmektedir. Öğrenci ve öğretim elemanı kadrosu yetersizliği nedeniyle de İlahiyat fakültesi dışında dini öğretim yapan yüksekokul açılması mahzurlu görülmüştür.²⁶

1.3. Türkiye Eğitim Millî Komisyon Raporunda Mesleki-Teknik Öğretimle İlgili Tespitler

Mesleki ve teknik eğitim, Cumhuriyet Türkiye'sinde "pragmatist eğitim" ilkesinin başlıca uygulama sahası olmuştur. Toplumsal yapıyı oluşturan kurumlar içerisinde eğitim ve ekonomi kurumları çift yönlü ilişki içerisinde.²⁷ Bir ülkenin teknik sahada gelişmesi, ekonomik gelişmişlik düzeyini arttırmakta; buna paralel olarak eğitim kurumuna ayrılan maddi kaynaklar ve eğitim düzeyi de artmaktadır. Ekonomi kurumu için gerekli

²³ Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu, s. 110-111.

²⁴ Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu, s. 111.

²⁵ Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu, s. 112-113.

²⁶ Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu, s. 112.

²⁷ Kemal İnal, *Eğitim ve İktidar: Türkiye'de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler*, Ütopya Yay., Ankara 2004, s. 35-84.

beşerî sermaye de eğitim kurumları kanalıyla sağlanmaktadır. Dolayısıyla verilecek eğitimin niteliği, bir ülkenin refah seviyesi ve gelişme düzeyi ile yakından ilgilidir.

Demokrat Parti iktidarı döneminde Amerika Birleşik Devletleri ile siyasi, askeri, ekonomik iş birliğinin geliştirilmesi, ülke içerisinde özel teşebbüs ve ticari etkinliklerin artması, kırsal alanlardan kente göçün yoğunlaşması ile sanayi toplumuna doğru bir dikey hareketlilik yaşanması, kalifiyeli teknik elemana olan talebi daha da arttırmıştır. Nitekim Parti programının 35, 37 ve 38. Maddelerinde de mesleki eğitim ve öğretimin ülke ihtiyaçlarını karşılayacak surette yaygınlaştırılması, bu kurumların laboratuvar, kütüphane gibi öğretim vasıtaları ile takviye edilmesi, mesleki eğitimin ekonomik kalkınma açısından önemi hususlarına temas edilmiştir.²⁸ Bu süreçte tarım alanında hızlı makineleşme, yurt dışından ithal edilen tarım makinelerinin, traktörlerin bakım ve onarım işlerini yapacak teknik eleman yetiştirmek amacıyla da Tarım Bakanlığı ve MEB işbirliğine dayalı kalkınma planı çerçevesinde çalışmalar yürütülmüştür.²⁹

Dönemin resmi verilerine göre, 1927-1928 öğretim yılında orta dereceli meslek ve teknik okul sayısı 44, öğretmen sayısı 698, öğrenci sayısı 7718 iken; bu sayı Demokrat Parti iktidara geldiğinde 326 okul, 4488 öğretmen, 53.289 öğrenci olarak tespit edilmiş; 1959-1960 öğretim yılına gelindiğinde ise 503 mesleki ve teknik okulda 7.382 öğretmen, 98.010 öğrenciye ulaşılmıştır.³⁰

Demokrat Parti iktidarı döneminde 18-23 Mart 1957 tarihlerinde toplanan Altıncı Millî Eğitim Şûrasının ana gündemini de, mesleki ve teknik öğretim sorunları teşkil etmiş; ülkemizde orta dereceli teknik kurumların (erkek-kız teknik öğretim, ticaret öğretimi) mevcut durumu, eğitim, öğretim teşkilat bakımından yapılması gerekli değişiklikler üzerinde görüşmeler yapılmıştır.³¹ Şûraya başkanlık yapan dönemin Eğitim Bakanı Ahmet Özel açılış konuşmasında, mesleki ve teknik öğretimin, ülkemizin ekonomik ve endüstriyel hayatıyla bağlantısını, "...Memleketimizin iktisadi hayatında büyük bir gelişme olmuş, uzun ve kısır bir tasarruf devrinden dinamik bir yatırım devrine geçilmiştir. Yirminci asır dünyasına ayak uydurmak demek olan bu intibaki, büyük bir hızla başarmak mecburiyetindeyiz. Bu canlı ve hareketli devir, tabiatıyla kendine mahsus birtakım problemler arz edecektir. Bunların başında da meslek ve teknik adamların süratle yetiştirilmesi gelmektedir..." sözleriyle ortaya koymuştur.³²

ILO-UNESCO teknik öğretim uzmanlarının plan ve önerilerini de dikkate alan komisyon raporunda,³³ mesleki ve teknik öğretim okullarının eğitim öğretim, araç gereç, ders kitapları takviyesi, yapı ve sanat okulları programlarının çocukların zihni ve bedeni gelişimlerine göre düzenlenmesi, sanat ve yapı liseleri meslek dalları tayininde çevre koşullarından yararlanması, fikir terbiyesinin yanında beden ve ruh terbiyesine önem verilmesi, akşam okulları ve kursların ihtiyaca göre çeşitlendirilmesi, teknik öğretim terimlerini kapsayan teknik sözlük hazırlanması temel hususlar olarak vurgulanmıştır.³⁴

Şûrada en çok kadın üyenin bulunduğu ve başkanlığını Âliye Coşkun'un yaptığı³⁵ Kız Teknik Öğretim komisyonu raporunda, kız teknik öğretiminin amaçları; genel eğitim, ev kadınlığı eğitimi ve ülkenin sınai ve ekonomik ihtiyacına yönelik mesleki eğitim olarak tespit edilmiştir. Kız teknik eğitim kurumlarının, kız enstitüleri, akşam kız sanat okulları, köy kadınları gezici kursları, kız orta sanat okulları olarak ayrı ayrı ele alındığı komisyon raporunda, bu kurumların programlarının, öğrenci-aile-çevre özellikleri ile çağın koşullarına göre geliştirilmesinin önemi vurgulanmıştır.³⁶

DP iktidarı döneminde, dönemin siyasal ve ekonomik atmosferine uygun olarak mesleki ve teknik öğretime önem verilmekle birlikte; uygulama aşamasında yetersizliklerin olduğu, şûra kararlarının uygulanmasında sıkıntılar yaşandığı görülmektedir. Bu dönemde endüstrileşme ve teknik gelişmelerle beraber, mesleki ve teknik eğitime talep hızla artarken; mevcut okulların altyapı sorunları, fiziki yetersizlikler yanında yetişmiş ve nitelikli personel sıkıntısı devam etmiştir. Bu hususta tespit ve öneriler, VI. Millî Eğitim Şûrası'ndan sonra hazırlanan Eğitim Millî Komisyonu Raporuna da yansımıştır.

Komisyon üyelerinin bu alanda öncelikle vurguladıkları husus, fen ve teknik elemanların yetiştirilmesi için, ilmi esaslara göre hazırlanan plan ve programlar uygulanması, bu plan ve programların işlerliğini sağlayacak teorik ve pratik çalışmalar yürütülmesi için fiziki imkânların (bina, atölye, tesisler, laboratuvarlar, ders araç gereçleri)

²⁸ *Demokrat Parti Tüzük ve Programı*, s. 56.

²⁹ Zafer Tangülü, "Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları", *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, C. 10/2, Ankara 2012, s. 396.

³⁰ *Millî Eğitim Hareketleri 1927-1966*, s. 31.

³¹ "Maarif şûrası bugün içtima ediyor"; *Zafer*, 18 Mart 1957, S. 2719; "Altıncı Maarif Şûrası toplandı", *Zafer*, 19 Mart 1957, S. 2720.

³² *Altıncı Maarif Şûrası (Çalışma Esasları, Komisyon Raporları, Konuşmalar)*, Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1990, s. 5-8.

³³ Bu dönemde Türkiye'ye gelen ve erkek sanat okullarını inceleyen Uluslararası Çalışma Örgütü Orta Doğu Merkezi Uzmanı Costat'ın hazırladığı rapor, VI. Maarif Şûrası'nda tartışılıp 1956'da şûra dokümanları arasında yayınlanmıştır. Costat raporu, teorik ve uygulamalı derslerin müfredatı, öğretim yöntemleri, öğretmen kadrosu, öğrenci mevcudu açısından tespitler içermektedir. Marım- Sam, agm, s. 23-25.

³⁴ *Altıncı Maarif Şûrası*, s. 202-205.

³⁵ *Altıncı Maarif Şûrası*, s. 309-310.

³⁶ *Altıncı Maarif Şûrası*, s. 299-309; "Maarif şûrası içtimaı dün nihayete erdi", *Zafer*, 24 Mart 1957, S. 2725.

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ EĞİTİM POLİTİKALARININ RESMİ EĞİTİM RAPORLARINA YANSIMASI

ihtiyaca cevap verecek nispette karşılanmasıdır. Yabancı ülkelerde bu hususta çalışmaları yeterli ve amaca uygun bulan komisyonun, ülkenin çeşitli bölgelerinde mesleki ve teknik öğretim kurumlarında yaptığı incelemeler doğrultusunda ülkemizle ilgili tespitlerde bulunmuştur. Bu tespitlere göre,

- * Ülkede ziraat, ticaret, endüstri sahasında istenen gelişme sağlanamamasında en önemli etken, çeşitli alanlardaki teknik eleman yetersizliğidir.
- * Mevcut kurumlar, bina atölye laboratuvar, ders araç gereçleri fiziki imkânlar bakımından yetersizdir.
- * Bu kurumlarda çalışan öğretmen ve idareciler istenilen sayı ve nitelikte bulunmamaktadır.
- * Okulların öğrenci mevcutlarının çok fazla olması, atölyelerin kalabalık olması, öğrencilerin yeterli mesleki tecrübe kazanmasını güçleştirmektedir.
- * Genel bilgi dersleri ile mesleki dersler arasında bağlantı kurulamamıştır.
- * Müfredat programları yetersiz olup, programlara uygun ders kitapları ve yardımcı kitaplar bulunmamaktadır.
- * Eğitim kurumlarında rehberlik ve mesleki rehberlik servisleri mevcut değildir.
- * Okulların çevrelerindeki iş sahalarıyla koordinasyon ve iş birliği eksikliği görülmektedir.³⁷

Komisyonun mesleki-teknik öğretime ilişkin bu tespitleri, ülkemizde bu alanda kurumsallaşmadan öğretim kadrosuna, öğretim materyallerinden fiziki imkânlarla, okul-çevre iş birliğinden rehberlik hizmetlerine kadar yetersizlikleri ortaya koymaktadır. Bu tespitlerin bazılarının, günümüz eğitim sistemi için de geçerli bulunduğu, beşer yıllık aralıklarla yayınlanan kalkınma planlarından izlenebilmektedir.

Raporda, mesleki öğretime yönelik bu eleştiriler yapılırken; bu kurumlarda verimin artırılması için, mesleki ve teknik öğretim okullarının ortaokula dayalı ve en az üç yıl süreli meslek kolejlerine dönüştürülmesi, burada öğrenci yeteneklerine ve bölge ihtiyaçlarına uygun şubeler açılması, meslek okullarında okutulan genel bilgi dersleriyle sanat dersleri arasında bağlantı kurulması, öğrencilerin sosyal gelişmelerine hizmet edecek faaliyetler için zaman ayrılması, mesleki ve teknik öğretim veren okulların bina, teçhizat, laboratuvar, öğretim kadrosu bakımından geliştirilmesi, bu sağlanmadıkça yenilerinin açılmaması önerilmiştir.³⁸

Komisyon raporunda her derecedeki eğitim kurumlarında öğretmen ihtiyacını karşılamak için alınması faydalı görülen tedbirlere de yer verilmiş; özellikle öğretmenlik mesleğinin cazip hale getirilmesi, bu mesleğin kutsal, şerefli, ekonomik olarak tatmin edici bir meslek olduğu hususunda gerekli tedbirlerin alınması suretiyle gençlerin bu mesleğe yöneltilmesi hususu üzerinde durulmuştur.³⁹

Öğretmen yetiştiren kurumlar, ilkökul öğretmenleri yetiştiren ilk öğretmen okulları ve ortaöğretim kurumlarına öğretmen yetiştiren kurumlar -eğitim enstitüleri, teknik öğretmen okulları, yüksek öğretmen okulları- olarak raporda ayrı başlıklar halinde ele alınmıştır.

Bu kurumlar içerisinde yer alan teknik öğretmen okulları, mesleki ve teknik eğitim veren kurumlara öğretmen yetiştirmektedir. Komisyon, mesleki-teknik okullarda okutulan derslerin, genel bilgi, meslek dersleri, atölye çalışmaları olarak ayrılması nedeniyle, bu üç grupta ders verecek nitelikte öğretmen yetiştiren kaynakların gözden geçirilmesine vurgu yapmıştır. Komisyonun ziyaret ettiği ülkelerde, teknik dersler öğretmenlerinin eğitim kurumları yanında ekonomik hayatta mesleklerini icra ettikleri gözlemlenmiş; ülkemizde de bu öğretmenlerin okullardaki işlerini aksatmayacak surette dışarıda çalışmaları usulünün uygulanmasını önermiştir.⁴⁰ Bu suretle, branşlarıyla ilgili iş sahalarında çalışmalarını yürüten öğretmenler, pratiklerini arttırmış olacağından, teknik eğitime daha fazla katkı sağlamış olacaktır. Bunun, eğitim kurumlarının çevreyle olan koordinasyon ve iş birliği açısından da taşıdığı önem aşikârdır.

2. Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu

1960 Askeri Darbesinden sonra Eğitim planlamasına önem veren Millî Birlik Komitesi, Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporunun yayınlanmasını sağlamış; bakanlık bünyesinde Millî Eğitim Talim ve Terbiye Dairesi başkanlığında Millî Eğitim Planlama Kurulu teşkiline öncülük etmiştir. Dönemin eğitim bakanı Turhan Feyzioğlu onayıyla kurulan ve Millî Eğitim Şûrasına sunulacak eğitim planını hazırlayacak bu kurul, Ocak 1961'de çalışmalarına başlamış, komiteler, komisyonlar, koordinasyon grubu olarak üç alanda çalışmalarını yürütmüştür.⁴¹

Bu komitelerin temel eğitimden yükseköğretime, örgün eğitimden yaygın eğitime, öğrenci yetiştirmeden öğretmen yetiştirmeye, fikir terbiyesinden beden ve ruh terbiyesine uzanan pek çok sahayı kapsayıcı nitelikte olduğu görülmektedir. Bu komitelerin her biri, kendi ihtisas alanına giren konularda rapor hazırlamakla mükellef kılınmıştır. Bakanlıkça tayin edilen komite üyelerine, Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu, millî eğitim planının hazırlığı ile görevli komisyon raporu, eğitim istatistikleri, bakanlık arşiv ve dosyaları çalışma dokümanı olarak sunulmuştur. Millî Planlama Kurulunun yürüttüğü çalışmaların işleyişinde, komitelerden gelen raporlar

³⁷ Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu, s. 53-54.

³⁸ Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu, s. 54.

³⁹ Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu, s. 85.

⁴⁰ Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu, s. 79-81.

⁴¹ Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu, MEB, Ankara 1961, s. 3.

komisyonlar tarafından incelenmiş; bir sonraki aşamada da komisyonların incelediği raporları birleştirme ve Millî Eğitim Şûrasına sunulacak son dokümanı hazırlamakla görevli koordinasyon grubu teşkil edilmiştir.⁴²

2.1. Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporunda Din Eğitimi

Komite raporunda din eğitim ve öğretimiyle ilgili tespitler, ilkokullar, ortaokullar, İmam hatip okulları, öğretmen okulları, yüksek İslam enstitüsü ve ilahiyat fakültesi başlıkları altında yer almıştır. Raporu hazırlayan komitenin yalnız din eğitimi alanıyla sorumlu olması itibarıyla, bu raporda yer alan din eğitimine ilişkin tespitlerin, Türkiye Eğitim Komisyon Raporuna göre daha ayrıntılandırıldığı görülmektedir.

2.1.1. İlkokul ve Ortaokullarda Din Eğitimi

Komite raporunda din derslerinin 1928 yılında kaldırıldığı ve 1948 yılından itibaren ilkokul 4. ve 5. sınıflara seçmeli olarak konulduğu belirtilmekle birlikte; bu derslerin kaldırılması ve yeniden programa konulması nedenlerine temas edilmediği görülmektedir.

Raporun bu kısmında yer alan diğer tespitler ise, ilkokullarda din derslerinin sınıf öğretmenlerince yürütüldüğü, din dersi müfredat programının Bakanlık Talim ve Terbiye kararlarına göre uygulandığı, kitap konularının Diyanet kurumunun tayin ettiği bir heyet tarafından hazırlandığı ve Bakanlıkça basıldığı hususlarıdır.⁴³ Bu tespitlere göre, Bakanlık ve Diyanetin din eğitimi konusunda koordine çalıştığı görülmektedir. Bu dönemde İlahiyat Fakültesi mezunları, öncelikle öğretmen okulları ve İmam hatip okulları öğretmen kaynağını teşkil ettiği için, ilkokul din derslerinin seçmeli olarak sınıf öğretmenlerince yürütülmesi uygun görülmüştür.

Bakanlık yetkili komitesince hazırlanan Raporda, Millî Eğitim Bakanlığının 17.09.1956 tarih ve 921 sayılı genelgesiyle din derslerinin resmi ortaokullarda seçmeli olarak verilmesi hususu yer almıştır. Buna göre, ilkokullarda CHP iktidarı son döneminde örgün eğitim kapsamına alınan seçmeli din dersleri, DP iktidarı döneminde ortaokullar için de uygulanmaya başlanmıştır.

Raporda ortaokullarda din derslerinin program ve uygulanış esaslarıyla ilgili şu hususlara yer verilmiştir.

- Resmi ortaokul ve muadili okullarda Türk öğrencilere verilecek din derslerinde, İslam dininin iman, ibadet, ahlaka ilişkin esaslarının öğretilmesi
- Din dersleri program ve müfredatının buna göre hazırlanması
- Öğrenci ve öğretmenlere mahsus örnek kitapların bakanlık tarafından yazdırılması
- Bu derslerin verilmesi için okullarda mevcut öğretmenlerden istifade edilmesi
- Öğrencilerin ders mükellefiyetinin veli isteğine bağlı olması.⁴⁴

Komite raporunda, ilk, orta ve muadili okullarda din öğretimi hususunda en önemli ve öncelikle belirtilmesi gereken husus, din derslerinin Millî ve manevi terbiye açısından gerekli görülmesi, züht (dünyadan soyutlanma) değil, kültür meselesi olarak ele alınmasıdır. Dinin fert için olduğu kadar cemiyet, aile, millet hayatı bakımından da önemli bir kurum olması, dini değerlerin kazandırılmasını, dini esasların yeni nesillere aktarılmasını gerekli kılmıştır. Özellikle çocuklarda doğruluk, çalışma, sabır gibi erdemlerin geliştirilmesi için planlı ve şuurli dini terbiye ve öğretimin ele alınması zorunlu görülmüştür.⁴⁵ Komite raporunda vurgulanan bu husus, Türkiye Eğitim Millî Komisyon Raporundaki verilerle de örtüşmektedir.⁴⁶

Komite raporunda ilk ve orta öğretimde verilmesi gerekli görülen bu derslerin daha verimli hale getirilmesi için öğretmen, öğretim yöntemleri, müfredat programı, ders kitaplarını kapsayan şu önerilerde bulunulmuştur.

- Din derslerinin ehliyetli, inançlı, öğretmenlik formasyonuna sahip öğretmenler tarafından verilmesi
- Öğretmenlere, uygulama esaslarını, öğretim metotlarını gösteren bir rehber hazırlanıp gönderilmesi
- Müfredat programının çocukların yaş ve psikolojik seviyelerine uygunluğu, mistik etki yaratmaktan ziyade, çocuklarda hayatı kavratıcı, dine bağlılık sağlayıcı mahiyette olması
- Din dersleri yürütülmesinde din bilgisi kitaplarının önemi, bu kitapların kaliteli basılması, harf puntoları zevkle okunacak mahiyette olması, konu başlıkları özel desenlerle süslenmesi, İslam-Türk sanatı motifleri, klasik

⁴² Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu, s. 3-4.

⁴³ Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu, s. 5.

⁴⁴ Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu, s. 5-6.

⁴⁵ Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu, s. 10.

⁴⁶ Bkz. Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu, s. 108-113.

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ EĞİTİM POLİTİKALARININ RESMİ EĞİTİM RAPORLARINA YANSIMASI

dini yapıların resimlerine yer verilmesi, konu içeriğine uygun terbiyevi ve dini hikâyelerden yararlanılması, dini ve ahlaki çocuk kitabı yazarların teşviki, bu kitapların dersler için yardımcı materyal olarak kullanılması.⁴⁷

İlk ve ortaokullarda kültür dersleri arasında yer alan din derslerine özgü öğretim yöntemleri ve müfredat programına raporda temas edilmesi, planlı, programlı ve şuurlu dini terbiye ve öğretimi açısından önem taşımaktadır.

2.1.2. İmam Hatip Okulları

1960 yılı itibarıyla Türkiye’de Millî Eğitim Bakanlığına bağlı 19 İmam hatip okulu mevcuttur.⁴⁸ Bu kurumlar, müftü, müftü yardımcısı, vaiz, İmam hatip olarak çalışacak dini hizmet erbabını yetiştiren, ilkokul sonrası 7 yıl eğitim veren dini meslek okulu statüsündedir. İmam hatip okulları ilk olarak, 5 yıllık ilkokula dayalı 4 yıllık bir ortaokul olarak düşünülmüşse de; ilk mezunlarını verdikleri yıl, 3 yıllık lise kısmı açılmasıyla, 7 yıllık eğitim kurumu niteliği kazanmıştır.⁴⁹

Komite raporunda öncelikle, bu okullardaki eğitim durumunun yetersizliği ve dini öğretimin plansız yürütüldüğü tespitinde bulunulmuştur. Bu tespite dayanak olarak sunulan esasların başında ise, bu kurum mezunlarının istihdam hususu, Diyanet’in İmam hatip mezunlarına yaklaşımı ve Bakanlık politikasının yetersizliği vurgulanmıştır.

Buna göre raporda yer alan tespitler şunlardır:

- Ülkenin dini meslek erbabı ihtiyacı ve mezunların hizmete alınma şekli üzerinde durulmadan okulların açılmış olması
- İmam hatip okul mezunlarının kadro ve hizmet yerlerinin açık surette belirlenmemiş olması ve mevcut kadroların gelişigüzel dağıtılması
- Diyanet’in açtığı sınavlara ilkokul mezunlarının da girmesi, her ikisine de imamlık verilmesi, ilkokul mezunlarıyla bu mezunlar arasında denge gözetilmemesi, zaman zaman da ilkokul diplomalı müftülerin emrine girme durumlarıyla karşılaşılması
- Bu kurumların büyük kısmının, diğer yatılı devlet okullarına göre düzensiz ve iptidai vaziyette bulunması
- Ders araç gereçleri, yönetim ve meslek dersleri öğretim kadrosu açısından yetersizliği, çoğu zaman mesleki formasyondan mahrum öğretmenlerle eğitim verilmesi, müfredatın belirlenmesine rağmen ders kitaplarının hazırlanmaması
- Bakanlığın okulların kuruluş ve yönetiminde kayıtsızlığı,
- Bu kurum mezunlarının dini hizmetlerin gerekli kıldığı bilgiler açısından yetersizliği. Bu nedenle programlarının dini dersler bakımından yeniden gözden geçirilmesi gerektiği, aksi takdirde dini kültürde bilgisizliğin irticaya yol açma tehlikesiyle karşılaşılacağı (din eğitim ve öğretiminde cehalet, taassup, irtica gibi tehlikeli cereyanlara, Türkiye Eğitim Komisyonu raporunda da temas edilmiştir)
- Diyanet kurumunun İmam hatip programlarını ve mezunlarının dini kültür düzeylerini yetersiz bulması sebebiyle imam, hatip, müftü, vaizlik için çoğu kez ilkokul mezunlarını tercih etmesi
- İmam hatip okul mezunlarının çoğu kez, lise mezuniyet imtihanlarına girerek meslekleri ile ilgisiz fakülterlere devam etmeleri,
- Mezunların Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’ni besleyecek kaynak oluşturması hususunda Bakanlıkça alınacak tedbirlerin yetersizliği.⁵⁰

Komite raporuna ayrıntılı şekilde yansıyan bu tespitler, İmam hatip okullarında mevcut eğitim durumunun, bu kurumdan beklenen amaçlarla örtüşmediği gerçeğini açıkça ortaya koymaktadır. Raporunda İmam Hatip okulları ekseninde din eğitimiyle ilgili sorunlar bu şekilde tespit edildikten sonra, sorunların çözümüne yönelik, bu okullarının yatılı hale getirilmesi, ders programlarının yalnızca din adamı yetiştirecek surette bakanlık, diyanet, üniversite temsilcileri tarafından koordineli olarak düzenlenmesi, mezunlarının Ankara Üniversitesi İlahiyat fakültesine veya İstanbul ile Ankara Üniversiteleri Klasik Şark Dilleri Bölümlerine devam imkânı sağlanması, dini hizmet erbabı arasında tahsile göre sınıflandırma ve terfilerin yapılması, önerilerinde bulunulmuştur.⁵¹

⁴⁷ *Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu*, s. 7-8.

⁴⁸ *Millî Eğitim Hareketleri 1927-1966*, s. 32.

⁴⁹ Mustafa Öcal, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 1, Bursa 1998, s. 246.

⁵⁰ *Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu*, s. 11-15.

⁵¹ *Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu*, s. 15-16.

Bu önerilere bakıldığında, İmam hatip okullarının kendilerinden beklenen amaca hizmet etmesi için nitelik itibariyle geliştirilmesinin öncelendiği görülmektedir. Bu durum, eğitim sistemi içerisinde yer alan bütün kurumlar için geçerlidir. Nitelik itibariyle yetersiz olan kurumların sayısı ne kadar fazla olursa olsun, sayısal veriden öteye bir anlam taşımayacaktır.

2.1.3. Öğretmen Okullarında Din Bilgisi Dersleri

İlkokul ve ortaokullara seçmeli din dersleri konulması, bu dersi verecek öğretmenleri yetiştiren kurumların programlarında bu derslere de yer verilmesini gerekli kılmış; din bilgisi dersi, öğretmen okulları 2. Devre 1. ve 2. sınıflarında haftalık bir saat olarak yerini almıştır. Bu derslerin öğretmen ihtiyacı, ilahiyat fakültesi mezunlarından sağlanmıştır.⁵²

Öğretmen okullarında okutulan kitaplardan biri Ahmet Hamdi Akseki'nin ilk baskısı 1933'te yapılan "İslam Din" kitabıdır. Ahmet Hamdi Akseki, 1947'de Şerafettin Yaltkaya vefatından sonra Diyanet başkanlığına getirilmiş, bu görevinde iken Ocak 1951 de vefat etmiştir.⁵³

1960'lı yılların başında öğretmen okullarında ders ve yardımcı kitap okutulan diğer kaynak ise, Türkiye'de din psikolojisi alanında yapılan bilimsel çalışmalara önemli katkısı olan ilk akademisyen din psikoloğu Neda Armaner'in "Din Bilgisi 1 ve 2" kitaplarıdır. Armaner, din psikolojisi, din-pedagoji ilişkisi, din pedagojisinde metot, kişilik eğitimi, dinsel iletişim konularında çalışmalarıyla, Türkiye'de din psikolojisi alanında yapılan bilimsel çalışmalara büyük katkı sağlamıştır.⁵⁴

Öğretmen okullarında son sınıf öğretim metodu dersi için de "Din Eğitim ve Öğretiminde Metodik Bilgiler" kitabı kullanılmıştır.⁵⁵ Din dersleri için eğitim ve öğretim usullerinin belirlenmesi, bu derslerin planlı ve sistemli biçimde okutulması için komite tarafından üzerinde durulan hususların başında yer almıştır.

2.1.4. Öğretmen Okullarında Din Bilgisi Dersleri

Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, 1949-1950 eğitim öğretim yılından itibaren faaliyette olup, 1960 yılı başında ülkedeki tek ilahiyat fakültesidir.⁵⁶ Fakülte, din konusunun ilmi esaslara göre incelenmesi, mesleki yeterlilikte din adamları yetiştirilmesi amacıyla kurulmuştur. Fakültede okutulan derslerin esasını, dini ilimler teşkil etmekle birlikte, bu derslerin felsefe, dinler tarihi, İslam Türk sanatları tarihi, psikoloji, sosyoloji, doğu ve batı dinleri gibi derslerle takviyesi gerekli görülmüştür.

Komite raporuna göre, öğretim üyesi temini ve öğrencilerin programa intibakı, fakültenin en önemli sorunları arasında görülmektedir. Fakülte programının liselerde olmayan derslerle yüklü olması, fakülteler için öğrenci kaynağının temini hususuna önem kazandırmıştır. İlahiyat fakültesine bütün lise mezunları yerine, yetişme durumlarını dikkate alarak seçimle öğrenci alınması, bu kurumun hedeflerine ulaşılmasını sağlayacak yöntem olarak görülmektedir. İmam hatip okul mezunlarının fakülteye kabulü, ilahiyat fakültesine fakülte idaresinin belirleyeceği esaslara göre seçimle öğrenci alınması, komite raporunda vurgulanan öneriler arasında yer almıştır.⁵⁷

Komite çalışmalarına bizzat katılan dönemin ilahiyat fakültesi dekanı Prof. Dr. Neşet Çağatay'a göre de dini hizmet erbabının halk ile temasta bulunması itibariyle, pratik bilgiler kazandırılması önem taşımaya rağmen; fakülte programları bu açıdan yetersizdir.

Komite raporunda vurgulanan bir diğer husus, fakülte ile diyanet kurumu arasında iş birliğinin önemidir. Dini hizmet erbabının sınıflandırılmaksızın ilkökul mezunu ile fakülte mezununun aynı memuriyet sınıfına dâhil edilmesi, diyanet kadrolarının düşük ücretli kadrolar olması, fakülte mezunlarının diyanet hizmetinde çalışmamlarının başlıca sebebi olarak raporda gösterilmiştir. Diyanet kurumundan en büyük beklenti, ilahiyat fakültesinden yetişen elemanları bünyesine katacak surette teşkilatlanmasıdır. Bu hususta raporda, diyanet teşkilatında fakülte mezunlarının istihdamını mümkün kılacak değişiklikler yapılması, fakülte programlarının diyanetin ihtiyaçları açısından revizyonu, bazı fakülte mezunlarının Diyanet'in kontrolünde ilahiyat fakültesinde veya Yüksek İslam Enstitüsü'nde doktora yapma imkânı sağlanması noktalarına dikkat çekilmiştir.⁵⁸

⁵² Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu, s. 16.

⁵³ Abdullah Kahraman, "Zor Zamanda Yapılabileceklerin En iyisini Yapan Bir İslam Alimi: Ahmet Hamdi Akseki (1887-1951)", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, C.3/6, Konya 2005, s. 299. Akseki'nin basılmış ve basılmamış eserleri için bkz. Kahraman, *agm*, s. 299-302.

⁵⁴ Mustafa Koç, "Türk Din Psikolojisinde Öncü Bir İsim: Neda Armaner Üzerine Biyografik Bir Araştırma", *Bilimname*, S. 36, Kayseri 2018, s. 217-218.

⁵⁵ Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu, s. 17.

⁵⁶ Münir Koştaş, "Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 31, S. 4, Ankara 1989, s. 8-14.

⁵⁷ Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu, s. 18-20.

⁵⁸ Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu, s. 19-20.

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ EĞİTİM POLİTİKALARININ RESMİ EĞİTİM RAPORLARINA YANSIMASI

Komite raporunun son kısmında, Diyanet İşleri Başkan Yardımcısı Sadettin Evrin, 27 Mayıs Askeri Darbesi'nden sonra Diyanet İşleri Başkan Yardımcılığına getirilmiştir. İmam hatip okulları, Yüksek İslam Enstitüsü, ilahiyat fakültesi gelişmeleri ve Kur'an kursları hakkında toplu görüşlerine yer verilmiştir.

Bu kısımda, iyi yetişmiş din adamları, ülkemizde dar bir dünya görüşünün beslediği taassuptan kurtulmanın yolu olarak vurgulanmış; bu noktada da raporun diğer kısımlarından farklı olarak ilahiyat fakültesi ve Yüksek İslam Enstitüsü'nden beklenen amaçlar tespit edilmiştir. Türkiye Eğitim Komisyon Raporu'nda ilahiyat fakültesine yer verilmekle birlikte, Yüksek İslam Enstitüsü'ne temas edilmemiştir. Komisyon raporlarında ilahiyat fakültesi, İslam dininin diğer dinler ve müspet ilimler çerçevesinde yeri ve dinin felsefesiyle ilgilenen kurum olarak, dinler arası birliktelik ve hoşgörü temelini atılması, İslamiyet'e karşı dış kamuoyunda fanatizm telakkisinin giderilmesi açısından önemli bir kurum olarak görülmektedir. Yüksek İslam Enstitüsü ise, İslam esaslarının hukuk ve içtimaiyat prensipleriyle kavratılması suretiyle, dogmatik zihniyetle mücadele edilmesi ve dogmatik anlayışın yeniden harekete geçirilmesinin önlenmesi açısından önemli misyon üstlenmiştir.⁵⁹

Yüksek İslam Enstitüsü, Demokrat Parti iktidarında İmam hatip okullarının sayısının artması, ortaokullara da din derslerinin konulması, öğretmen ihtiyacı ve yükseköğrenim ihtiyaçlarının karşılanması için 1959-1960 öğretim yılında Millî Eğitim Bakanlığına bağlı olarak İstanbul'da 4 yıllık yüksekokul statüsünde açılmıştır.⁶⁰ Ülkemizde 1960-1961 yılında 1 Yüksek İslam enstitüsü faal iken; bu sayı, 1962-1963 öğretim yılında 2'ye, 1965-1966 öğretim yılında 3'e yükselmiştir. Kurumda eğitim gören öğrenci sayısı da 1960-1961 yılında 165 iken, 1965-1966 yılında 977'e yükselmiştir.⁶¹

Sadettin Evrin'in görüşlerinde üzerinde durulan diğer konu ise, Kur'an kurslarıdır. Komite raporunun diğer kısımlarında bu hususa yer verilmemiş; yalnızca son kısımda toplu görüşlerde temas edilmiştir. Kur'an kurslarıyla ilgili tespit ve öneriler arasında, ülkemizdeki Kur'an kurslarının durumu, cami köşelerindeki Kur'an kurslarına izin verilmemesi, İmam hatip okullarından bir kısmının şehirlerde dağınık yerlerdeki Kur'an kursları için kullanılması, Kur'an derslerinin ortaokullarda pazar günleri ve tatil aylarında seçmeli ders olarak verilmesi, kursların Bakanlığın sıkı nezaretinde yürütülmesi hususlarına dikkat çekilmiştir.⁶²

Raporda yer alan Kur'an kursları kanalıyla din öğretiminin, Kur'an-ı Kerim'in de yasakladığı durumlara ve irticai eğilimlere yol açma tehlikesine, Türkiye Eğitim Komisyonu Raporunda da işaret edilmiş; bu hususta Eğitim Bakanlığının etkin kontrolü vurgulanmıştır.⁶³

SONUÇ

DP iktidarı döneminde eğitim anlayışı ve esaslarına bakıldığında, eğitimde belirlenen hedef ve ilkelerin dönemin iç ve dış koşullarına uygun olduğu görülmektedir. 1945 sonrası dünya ve ülke konjonktüründe yaşanan gelişmeler, Sovyet komünizminin tehdit olarak algılanması ekseninde ABD ile gelişen ilişkiler, dönemin eğitim ve kültürel hayatını da şekillendirmiştir. DP hükümet programlarında yer alan, zararlı ideolojiler karşısında kültürel gelişme için millî ahlak ve manevi değerler vurgusu, ülkede din eğitiminin yaygınlaştırılmasına yönelik politikaların izlenmesine önem kazandırmıştır. Bununla birlikte, temel eğitime öncelik verilmesi, geri kalmış bölgelerde eğitim imkânlarının yaygınlaştırılması yanında, yaşanan ekonomik gelişmelere paralel mesleki ve teknik öğretimin geliştirilmesi, dönemin eğitim uygulamalarına temel teşkil etmiştir.

DP döneminin eğitim anlayışı açısından en önemli gelişme, hiç şüphesiz bu dönemde toplanan iki eğitim şurası olmuştur. Ülkedeki eğitim sisteminin çağın koşullarına göre yeniden düzenlenmesi ve geliştirilmesi için önemli hususları gündeme taşıyan bu şuralarda yapılan görüşmeler ve alınan kararların, ilköğretim ve mesleki-teknik öğretim konularına ilişkin olması da, iktidarın bu eğitim kademelerine verdiği önemin göstergesi olmuştur. Bu dönemde alınan bazı kararların 1960 sonrasında uygulamaya geçirilmesi de izlenen politikaların sonraki dönemlere uzun vadeli etkisini ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, mali kaynak yetersizliği, birçok alanda olduğu gibi eğitimde de altyapısal sorunları ve fiziki yetersizlikleri beraberinde getirirken; nüfus artışına paralel olarak eğitim kurumlarına talep artışı, nitelikli personel yetersizliği, müfredat uygulamasında karşılaşılan sıkıntılar, Bakanlık bünyesinde sık yapılan değişiklikler eğitimin niteliğini de etkilemiştir.

⁵⁹ *Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu* s. 21-23.

⁶⁰ Suat Cebeci, "Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 41, S. 4, Ankara 1999, s. 229-231.

⁶¹ *Millî Eğitim Hareketleri 1927-1966*, s. 61, 64.

⁶² *Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu*, s. 23-24.

⁶³ Bkz. *Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu*, s. 111.

SEHER AKÇA

Demokrat Parti döneminin eğitim anlayış ve uygulamalarının değerlendirilmesi açısından, 1960 yılı başlarında Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan raporlar önem taşımaktadır. Bu raporlardan biri, Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu; diğeri, Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporudur.

Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu'nda okul öncesinden yükseköğretime, yetişkin eğitiminden kadın eğitimine, mesleki teknik eğitimden öğretmen yetiştirmeye, din eğitim ve öğretiminden yabancı dil öğretime, eğitim teşkilatlanmasından mali kaynaklara kadar eğitimle ilgili her konu için gözlem, tespit ve tavsiyeler yer almıştır. Komisyon raporunun Türk eğitim sisteminin hemen her alanını kapsayıcı nitelikte ve saha tetkiklerine dayalı olarak hazırlandığı görülmektedir.

Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu ise, yalnız din eğitimine ilişkin tespit ve önerileri içermektedir. Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu, eğitim istatistikleri, bakanlık arşiv ve dosyaları komite raporuna kaynak teşkil etmiştir.

Türkiye Eğitim Komisyon Raporunun Din Eğitimi Raporuna, Din Eğitimi Raporunun da Millî Eğitim Şûra kararlarına kaynaklık etmesi yanında; her iki rapor, 1950 ve 1960'lar Türkiye'sinde eğitimin çeşitli kademelerine ilişkin ortaya koydukları tespitlerle, yalnız Demokrat Parti Dönemi uygulamaları için değil; günümüzdeki her alanda gündeme gelen eğitim tartışmaları için de önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

 GTTAD	
Makale Bilgileri:	
Etik Kurul Kararı:	<i>Etik Kurul Kararından muaftır.</i>
Katılımcı Rızası:	<i>Katılımcı yoktur.</i>
Mali Destek:	<i>Çalışma için herhangi bir kurum ve projeden mali destek alınmamıştır.</i>
Çıkar Çatışması:	<i>Çalışmada kişiler ve kurumlar arası çıkar çatışması bulunmamaktadır.</i>
Telif Hakları:	<i>Çalışmada kullanılan görsellerle ilgili telif hakkı sahiplerinden gerekli izinler alınmıştır.</i>
Article Information:	
Ethics Committee Approval:	<i>It is exempt from the Ethics Committee Approval</i>
Informed Consent:	<i>No participants.</i>
Financial Support:	<i>The study received no financial support from any institution or project.</i>
Conflict of Interest:	<i>No conflict of interest.</i>
Copyrights:	<i>The required permissions have been obtained from the copyright holders for the images and photos used in the study.</i>

KAYNAKÇA

1. Gazeteler

“M. Eğitim Şûrası bu sabah çalışmalarına başlıyor”, *Zafer*, 5 Şubat 1953.

“Millî Eğitim Şûrası dün sabah açıldı”, *Zafer*, 6 Şubat 1953.

“Yeni ilkokul programı dün şûraca kabul edildi”, *Zafer*, 17 Şubat 1953.

“Maarif şûrası bugün içtima ediyor”; *Zafer*, 18 Mart 1957.

“Altıncı Maarif Şûrası toplandı”, *Zafer*, 19 Mart 1957.

“Maarif şûrası içtimaı dün nihayete erdi”, *Zafer*, 24 Mart 1957.

2. Kitap ve Makaleler

ALBAYRAK, Mustafa, “D.P. Hükümetlerinin Politikaları (1950-1960)”, *Türkler*, C. 16, Ankara 2002, ss. 1578-1623.

Altıncı Maarif Şûrası (Çalışma Esasları, Komisyon Raporları, Konuşmalar), Millî Eğitim Bakanlığı Yay., İstanbul 1990.

DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ EĞİTİM POLİTİKALARININ RESMİ EĞİTİM RAPORLARINA YANSIMASI

BAYTAL, Yaşar, “Demokrat Parti’nin Eğitim Politikalarında Din ve Dini Okullar”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 66, Ankara 2020, ss. 91-122.

Beşinci Millî Eğitim Şûrası (Çalışma Esasları, Komisyon Raporları, Konuşmalar), Millî Eğitim Basımevi, İstanbul 1991.

CEBECİ, Suat, “Cumhuriyet Döneminde Yüksek Din Öğretimi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 41, S. 4, Ankara 1999, ss. 227-235.

Demokrat Parti Tüzük ve Programı, Güneş Matbaacılık, Ankara 1952.

Din ile İlgili Eğitim ve Öğretim Komitesi Raporu, MEB, Ankara 1961.

İNAL, Kemal, *Eğitim ve İktidar: Türkiye’de Ders Kitaplarında Demokratik ve Milliyetçi Değerler*, Ütopya Yay., Ankara 2004.

KAHRAMAN, Abdullah, “Zor Zamanda Yapılabileceklerin En İyisini Yapan Bir İslam Alimi Ahmet Hamdi Akseki (1887-1951)”, *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi*, C. 3, Konya 2005, ss. 297-312.

KARAKÖK, Tunay, “Menderes Dönemi’nde (1950 – 1960) Türkiye’de Eğitim”, *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, C. 1/2, Zonguldak 2011, ss. 89-97.

KOÇ, Mustafa, “Türk Din Psikolojisinde Öncü Bir İsim: Neda Armaner Üzerine Biyografik Bir Araştırma”, *Bilimname*, S. 36, Kayseri 2018, ss. 213-259.

KOŞTAŞ, Münir, “Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi”, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 31, Ankara 1989, ss. 1-27.

MARIM, Yüksel – SAM, Rıza, “1950-1960 Arası Amerikalı Uzman Raporları Bağlamında Türk Eğitim Sistemine Çizilen Yol Haritası”, *Kaygı*, S. 30, Bursa 2018, ss. 13-33.

Millî Eğitim Hareketleri 1927-1966, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara, 1967.

OKUDAN, İskender, *Maarif Vekili Tevfik İleri*, Nobel Akademik Yay., Ankara 2011.

ÖCAL, Mustafa, “Cumhuriyet Döneminde Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi”, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 7, S. 6, Bursa 1998, ss. 241-268.

SAKAOĞLU, Necdet, *Osmanlıdan Günümüze Eğitim Tarihi*, İstanbul Bilgi Üniversitesi, İstanbul 2003.

TANGÜLÜ, Zafer, “Demokrat Parti Dönemi Eğitim Politikaları”, *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, C. 10/2, Ankara 2012, ss. 389-410.

Türkiye Eğitim Millî Komisyonu Raporu, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960.

WOFFORD, Kate V., *Türkiye Köy İlkokulları Hakkında Rapor*, çev. Fatma Varış, Millî Eğitim Basımevi, Ankara 1952.